
Elore 1/2000, 7. vuosikerta

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry., Joensuu

ISSN 1456-3010, URL: http://cc.joensuu.fi/~loristi/1_00/kro100.pdf

E-mail: loristi@cc.joensuu.fi

Maisema ja merkki, kuvajainen ja kuva

Vesi ja vesiluonto kirjallisuudessa

Tellervo Krogerus

Minulle annettu aihe "Vesi ja vesiluonto kirjallisuudessa" on rannaton, käyttäkseni teemaan liittyvää kuvaa. Tuntuisi luonnolliselta kääntyä tämän aiheen äärellä runouden puoleen. Heti alkaa mieleen tulla (huom. kuva!) runoutemme vesi- ja vesiluontokuvia:

Läpäjävä vedenkalvo/ vipajava kuva kuun - - (Kivikk'aho)¹

On suuri sun rantasi autius/ sitä sentään ikävöin - - (Koskenniemi)²

Ui merta ne unten päin utuista rantaa - - (Manninen)³

Yksi klassisimmista vesi-aiheisista runoistamme on Runebergin "Vid en källa": "Jag sitter, källa, vid din rand - -" (Sua lähde kaunis katselen).⁴ Romantiikan runoudessa minäkokemus ja luontokokemus ovat rinnakkain, sisäkkäin, ne samaistetaan. Romantiikka myös opetti eurooppalaiset ihailemaan ei vain lähdeä tai puutarhaa vaan suurta, vapaata luontoa.

Romatiikan luontosuhde näkyy meillä selvimpänä oikeastaan ns. uusromantiikan runoudessa ja keskeislyriikassa siitä lähtien: ihminen nähdään suuren, usein panteistisesti koetun luonnon osana, siihen sulautuvana. Leino kirjoitti "Hautalaulussaan":

Levoton on virta ja vierivä laine,
meri yksin suuri ja meri ihanainen.

Nuku virta helmassa meren.⁵

Mutta ihminen ei ollut romantiikalle vain osa luontoa vaan myös luomakunnan keskipiste ja huippu, ainutlaatuinen yksilö, ja hänen tunteensa olivat elämäkuvan keskus. Vesi tarjosi runodelle taas kielikuvia. Leino runoilee rinnan tulvista, vaistojen virroista ja unelmien tyrskyistä.⁶

Näiden aineistojen valossa olisi luontevaa lähteä tarkastelemaan vesiluontoa kirjallisuudessa. - Niin on muuten jo tehtykin. Yrjö Oinonen -niminen tutkija puolusti Helsingin yliopistossa v. 1945 väitöskirjaansa *Vesiluonto Eino Leinon ajan runoudessa*.⁷ - En kuitenkaan aikunut lähteä lyriikan pariin. Tarkastelen sen sijaan sitä, millä tavalla vesi ja vesiluonto ovat läsnä suomalaisessa proosassa.

Aihehan on edelleen rannaton. Rajoitun kolmeen sellaiseen teokseen, jotka ovat mukana, kun mainitaan vain suomalaisen proosan huiput. Teokset ovat Kiven *Seitsemän veljestä*, Lehtosen *Putkinotko* ja Volter Kilven ns. Saaristosarja, joka ei ole romaani, vaan laaja sarja, johon kuuluu

romaaneja ja novelleja.⁸ Onko kysymys kuivista vai vetisistä teoksista? Tämä on vasta aineistoa kartoittava kysymys, ja jatkokysymys kuuluu: mikä tehtävä näissä teoksissa on vedellä ja vesiluonnolla?

Seitsemän veljestä

Muistinvaraisesti *Seitsemän veljestä* on vedetön vaikkei kuiva romaani, ja lukeminen vahvistaa muistikuvaa. Romaanin avaus antaa maiseman, jossa vesiluontoa edustavat vain oja ja suo:

Jukolan talo, eteläisessä Hämeessä, seisoo erään mäen pohjaisella rinteellä, liki Toukolan kylää. Sen läheisin ympäristö on kivinen tanner, mutta alempana alkaa pellot, joissa, ennen kuin talo oli häviöön mennyt, aaltoili teräinen vilja. Peltojen alla on niittu, apilaäyräinen, halkileikkaama monipolvisen ojan; ja runsaasti antoi se heiniä, ennen kuin joutui laitumeksi kylän karjalle. Muutoin on talolla avaria metsiä, soita ja erämaita - -. (SV 3)

Kansallisromantiikan sytyttämät taiteilijat olivat juuri saaneet opetettua suomalaisille, että maa on vettä, Runeberg esimerkiksi säkeissä “Me kättä voimme ojentaa ja vettä, rantaa osoittaa ja sanoa: kas tuoss’ on se, maa armas isäimme”. (Suom. Cajander.)⁹ Kansallisromantiikan löytämän Suomi-kuvan oppiminen tapahtui erityisesti Topeliuksen toimittaman kuvateoksen *Finland framstäldt i teckningar* kautta, jota hallitsivat sen tapaiset maisemat kuin meren rannikot, Imatran koski ja sisäjärvet mäiltä ja harjuilta nähtyinä. Romantiikan seurauksena juuri luonnossa nähtiin ja siitä etsittiin omalle maalle tyypillisiä piirteitä. Suomesta tuli vesien maa, tuhatjärvien maa.

Erityisesti korkealta nähty panoraamamaisema oli ihanteena samoihin aikoihin kun Suomen kuva isänmaana alkoi hahmottua suomalaisten tietoisuuteen. Tämä näkyy niin kuvataiteessamme kuin runoudessakin. Itse maiseman yksityiskohtien esittäminen saattoi olla hyvinkin realistista, mutta kokonaisuutta hallitsi samalla romantiikalle tyypillinen tunne etäisen, saavuttamattoman ja tuonpuoleisen läsnäolosta.¹⁰

Topeliuksen sittemmin suomennettuna ja sävellettyinä laajalti tunnetuksi tullut panoraamamaisema Hämeestä “En sommardag i Kangasala” on tästä tyypillinen esimerkki: “Jag gungar i högsta grenen/ af Harjulas högsta ås;/ vidt skina de blåa vatten,/ så långt det af ögat nås - -.”¹¹ Tällaista taustaa vasten *Seitsemän veljeksien* alun tarjoamaa maisemaa voi pitää realistisena provokaationa. Sehän osoittaa, että maa ei ole vettä, vaan peltoa, metsää ja suota.

Romaanissa on ylimalkaan vain vähän vettä ja vesiluontoa. Muutamissa korkealta nähdyissä maisemissa näkyy kyllä järvi tai järviä. - Arne Kinnunen on tarkastellut näitä maisemakuvia Kivi-tutkimuksissaan.¹² - Mutta näitä maisemia hallitsevat poikkeuksetta avarat, kaukaisuudessa sinertyvät metsät. Myös Impivaaran maisemassa on järvi, Ilvesjärvi, mutta se ei mitenkään hallitse maisemaa Impivaarassakaan. Lähimaisemassa on siellä kantoinen aho ja kuivattavia rämeitä.

Ilvesjärveen liittyy kuitenkin muutama tarkkapiirteinen kuvaus sorsanmetsästyksestä ja kalastuksesta. (SV 176, 186-187, 324-325, 333.) Ne voi lukea eräkirjallisuutemme ydinteksteihin. Maisemassa on myös lähde, ei Runebergin taivaita kuvasteleva vaan “helluva, kylmä lähde”, joka palvelee realismia: kun metsänkulotus oli riistäytymässä metsäpaloksi, veljekset riisuiivat housunsa, kastoivat niitä lähteeseen ja rupesivat peittoamaan nummen palavaa pintaa. (SV 264.)

Vettä solisee tähän romaaniin kuitenkin hyvin tärkeässä kohdassa. Veljekset ovat päätelleet tilanteensa toivottomaksi ja päättäneet värväytyä sotamiehiksi, kohdanneet sitten nimismiehen ja saaneet kuulla, ettei heitä esivallan taholta uhkaa mikään, ja palanneet takaisin. He ovat silti edelleen epäluuloisia ja päättävät viipyä kolme päivää metsässä kuulostelemassa, oliko nimismies vain virittänyt heille ansan:

Siellä he lepäsivät, pitivät vuoroitellen vahtia kolmen vuorokauden kuluessa: söivät tuohikonteistansa ja sammuttivat janonsa kirkkaasta lähteestä, joka vuoren harjalta kumpuili ylös ja vuodatti laineensa alas pitkin kallioista tietä. Hauskasti siinä pieni puronen lirisi päivän pitkän kestäessä, lirisi kestäessä kuutamaisen yön, soiden vartioitsevan veljen kuultelevaan korvaan. (SV 304)

Puro asettuu tämän melko vedettömän romaanin rakentessa taitekohtaan. Itse asiassa juuri puron solistessa tapahtuu veljesten mielissä muutos, ja tässä on romaanin syvin temaattinen käännekohta.¹³ Syntyy luottamus ensin nimismiehen sanoihin ja sitten omiin mahdollisuuksiin, omaan tulevaisuuteen. Mitään ei romaanin tapaisessa konstruktiossa ole siinä sattumalta. Hauskasti lirisevä puro on merkki ja lupaus siitä, että jotakin uutta, kirkasta, hyvää on liikkeellä.

Kivi viljelee romaanissa muutamissa kohdin, Juhaniin suulla ja Seunalan Annan suulla, myös klassisia kuvia merestä, virrasta, myrskystä ja purjehduksesta elämän kuvina. Myös romaanin kertoja käyttää samoja kiteytyneitä symboleja kuvatessaan romaanin loppuluvussa Tuomaan elämää. Kertoja myös ilmaisee lukijalle tässä usein lainatussa jaksossa ottavansa käyttöön paljon käytetyn kuvan ja kehittelevänsä sitä tietoisesti:

Virtaan verrataan usein ihmisen elämää täällä. Mutta Tuomaan elinkauden, hänen isännydestänsä Impivaarassa aina kuolinhetkeensä asti, tahtoisin verrata kymiin, joka juhlaisesti, rauhalisesti retkeilee kohden ääretöntä, ijankaikkista valtamerta. (SV 388)

Kuva elämän virrasta ja ikuisuuden valtamerestä, niin kuin monet muutkin romaanin piirteet, liittävät sen yhteiseen eurooppalaiseen kirjalliseen perintöömme.

Mutta tarkastelkaamme vielä yhtä *Seitsemän veljeksien* kohtaa. Eerosta, veljeksistä valistuneimmasta, kerrotaan romaanin niin ikään ahkerasti lainatussa loppuluvun jaksossa:

Synnyinmaa ei ollut hänelle enää epämääräinen osa epämääräisessä maailmassa - -. Vaan tiesipä hän missä löytyi se maa, sa kallis maailman-kulma, jossa Suomen kansa asuu, rakentelee, taistelee ja jonka povessa lepäsivät isiemme luut. Hän tiesi sen rajat, sen meret, sen salaisesti hymyävät järvet ja nuo risu-aitoina juoksevat hongistoiset harjanteet. Kotomaamme koko kuva, sen ystävälliset äidinkasvot olivat ainiaksi painuneet hänen sydämensä syvyyteen. (SV 404)

Eero näkee kotomaansa korkealta paikalta, ja toisin kuin romaanin alun maisemassa tässä maisemassa ovat mukana niin meren rannat kuin järvetkin.

Kiven tuotannossa voidaan pitkin matkaa osoittaa paitsi realistisia myös romantiikan tyylipiirteitä ja romantiikalle tyypillisen ajattelun jälkiä. Niitä ovat hänen runoutensa onnela-haaveet ja kaikkeustunnot tai esimerkiksi *Seitsemän veljeksien* sisäkertomukset, ihmeineen, ritareineen ja neitoineen. Runebergin Maamme-runon isänmaa-kuva toistuu Kiven Maamme-nimisessä runossa. Siinäkin puhutaan tuhansista järvistä ja sen loppusäkeistössä vesi saartaa koko isänmaan, Suomi on saari: "Oi Suomensaari kaunoinen, Oi ijankaikkinen!"¹⁴

Voidaan tulkita realistiseksi ajankuvaksi se seikka, että valistunein *Seitsemän veljeks*en veljek-
sistä on omaksunut romantiikan luoman isänmaa-kuvan.

Putkinotko

Joel Lehtosen *Putkinotkoa* ei voi millään tasolla luonnehtia kuivaksi. Tämän ikituoreen, huu-
moria hersyvän yhdenpäivänromaanin toiminta tapahtuu unohtumattoman ihanassa järvi-
maisemassa.

Kuvaus lähtee liikkeelle maisemasta ja esittelee sen perin pohjin, monella sivulla. Romaanin
kertoja on itse lumoutunut kuvaamastaan ja välittää tämän lumouksen lukijallekin. Romaanin
mittaan järviluonto tulee kuvatuksi tavattoman rikkaasti vesikasveja, kaloja ja sudenkorentoja
myöten. Omaksi kuvausten sarjaksi, luonnonrunoudeksi, voi erottaa vedenkalvon ja valon vuo-
ropuhelun kesäpäivän kaikissa valaistuksissa.

Ensimmäisessä luvussa on vain maisema. Toisessa luvussa nähdään Putkinotkon rähjäinen talo-
ryhmä ensin järveltä päin ja siirrytään sitten maihin. - Lähestymistapa oli esimerkiksi Juhani
Ahon luonnonkuvauksista jo lukijoille tuttu.¹⁵ - Kolmannessa luvussa katsotaan samaa maise-
maa rannalta järvelle päin:

*Jos kuka tulisi rannalta pihalle, seisoi siinä, ihailisi ulapan heräävää kauneutta ja nousisi
mökin nurkalla kasvavan koivun luokse, jonka latvapuoli paistaa aamun kellassa, ja katselisi
mäeltä lammelle, sen rinteelle ja niitylle päin, niin näkisi hän paikan sillä taholla vieläkin
kauniimpana kuin järven puolelta. (PN 11)*

Kerronta siirtyy mökin koiran, Hurjan, ajatuksiin ja tunnelmiin varhaisena aamuna. Vasta tämän
jälkeen tulee ihminen kuvaan, mutta vielä kerrotaan, miten “järven selkä sohisee yhä aamu-
unisesti” (PN 16). Kertomuksen kehys ja rytmi synnytetään veden avulla. Ja luomiskertomuk-
sen järjestyksessä ensin on vettä ja maata, sitten eläimiä ja lopulta ihmiset. Tässä on kuitenkin
kyse sikäli käänteisestä luomiskertomuksesta, että ihminen ei ole luomisen huippu ja kaunistus.

Alusta lähtien ovat vastakkain maiseman täydellisyys, avaruus, raikkaus ja ihmisten elämän
tunkkaisuus, likaisuus ja ahtaus. Eikä vain ulkonainen alkukantaisuus. Putkinotkolaiset ovat
alkuasukkaita ja luonnonlapsia ja sellaisina heissä, erityisesti joukon pienimmissä, on samaa
iloa, suloa ja hellyyttä kuin eläimissä. Mutta he ovat myös katkeria, kateellisia, epäluuloisia,
karkeapuheisia, pitkävihaisia.

Kirjakauppias Muttinen näkee maiseman kauneuden ja osaa nauttia vesiluonnon estetiikasta.
“Hemmetin kaunista”, hän huuudahtelee (PN 398). Hänen kaunosieluinen nautiskelijan-luon-
teensa näkyy romaanissa ironian valossa.

Hetkellisesti joku Putkinotkon väestäkin jää katsomaan maisemaa ja kokee sen kauneutta. Mut-
ta impressionistisen maisemamaalari-Lehtosen yhtäikaa naturalistinen ja humoristinen ote pitää
huolen siitä, että hetket jäävät ohimeneviksi. Kun Muttinen laskee moottoriveneellään Putkinotkon
rantaan ihasteltuaan maiseman ja kesäpäivän kauneutta ja tarkkailtuaan vesiluontoa, ahvenruojoja
ja rannan haavikkoa, hän tapaa ensimmäisenä Malakiaksen, joka parhaillaan yökkäilee mato-
lääkkeen seurauksena. (PN 339)

Putkinotkon perheen pään, Juutas Käkriäisen, soutuessa vaimoan Rosinaa ja kahta lastaan, Saaraa ja Jopia, laivalle kertoja näyttää muutamalla lauseella, ikään kuin muutamain akvarellivedoin, järven pinnan ja rantojen kauneuden. Samassa Jopi huomaa järvessä kuolleen lokin, joka haisee, ja Juutas innostuu kuvittelemaan, miten kuollut hevosenraato, se se vasta haisisi. (PN 116)

Lehtonen kirjoitti tämän kesäpäivän ja järviluonnon kauneutta säteilevän romaaninsa syvissä pessimismin tunnelmissa. Ajankohtaisimmalla tasollaan hänen pettymyksensä kiertyi kysymykseksi siitä, miten oli mahdollista, että Suomessa oli jouduttu juuri käytyyn sisällissotaan.¹⁶

Mikä sitten on luonnonkuvauksen tehtävä tässä romaanissa? Täydellisyydessään järvimaisema on pettyvän ja pettymyksiä tuottavan ihmisyyden vastakuva.

Realisti ja pessimisti Lehtonen näyttää elämän rujona ja naurettavana. Romantikko Lehtonen tuo luonnon, tässä romaanissa hyvin vahvasti juuri vesiluonnon, kautta kuvaan toisen todellisuuden. Lehtosen kuvaama taivasta heijastava vedenkalvo ei johda ajatuksia tuonpuoleiseen, niin kuin häntä sataa vuotta aikaisempien romantikkojen. Mutta tämänpuolisuudessaan Lehtosen vesimaisemassa on kauneuden lohtua. - Humoristi Lehtonen sitten rakensi kaikesta näkemästään suuren synteesin.

Saaristosarja

Volter Kilven *Saaristosarja* on aina jakanut voimakkaasti lukijoita. Joidenkin mielestä se on kuiva: uuvuttava, käsittämätön. Toisille se on tuore, mehevä, loputtomiin ammennettavissa - avoimempia vesi-kuvia vältelläkseni. Veden - meren ja merimaiseman - asema tässä teossarjassa on keskeinen ja monitasoinen.

Jos kirjallisuus haluaa antaa lukijalle maailman, jonka tämä voi kokea todeksi - sillä fiktion tasolla, jolla kirjallisuus on totta - se usein, niin kuin olemme edellisistä esimerkeistä jo nähneet, kiinnittää kuvaamansa ihmiset konkreettiseen, joskus aivan tunnistettavaankin maisemaan - Nurmijärven, Säämingin. Kilven maisema on, kuten tiedetään, Kustavin saaristossa.

Kertomusten paikallisuuden tasolla Saaristosarja voidaan romaanimuodon monien alalajien joukossa määritellä meri- tai saaristoromaaneiksi ja -novelleiksi. Niitä on erityisesti suomenruotsalainen kirjallisuutemme tuottanut, mutta myös suomenkielinen, Juhani Ahosta Joni Skiftesvikiiin. Kilven teosten kokonaisuuden kautta piirtyy rikaspiirteinen konkreettinen havaittava saaristomaisema: siinä on aaltojen kimallusta ja jäälakeuden kuolemanvaaraa, tyyniä ja myrskyisiä vesiä, rantakallioita ja -niittyjä, luotoja, saaria, kaislikoita, kaloja, laituriarkkuja, veneitä. Meri myös antaa romaanin useimmille ihmisille toimeentulon. Se on välttämättömyys ja siksikin mukana kaikessa.

Kilven teoksessa on erikoista se, että samalla kun meren läsnäolo tuntuu läpi romaanin, aaltoilee siinä kuin hengitys, toiminta tapahtuu enimmäkseen sisätiloissa: niin *Alastalon salissa* -romaanissa kuin *Ylistalon tuvassa* -romaanissakin, sarjan kolmesta laajasta yksiköstä kahdessa. Kolmannessa, *Kirkolle*-romaanissa, jonka aiheena on saaristoväen kirkkoonmenomatkan kuvaus, kuljetaan suunnilleen kaksi kolmasosaa romaanin pituudesta lehtevillä poluilla, kyläteillä, niittyjen halki. Romaanin loppupuolella vasta siirrytään kirkkoveneeseen ja vesille, vesimaisemaan.

Kerronnan nykyisyydessä merimaisema siis koetaan vasta laajan sarjan lopulla. Siellä se nähdään väläyksittäin kertojan näkökulmasta, vahvemmin esimerkiksi kirkkoveneen peränpitäjänä

istuvan Lahdenperän silmin, joka “pyhäisissänsä huvitteli mielensä ajatuksia turhilla katsomisilla ja veden liekkujen kaitsemisilla: kirkasta veden kulaa kuitenkin kaikki tyyni vain, ja kovaa kalion silaa ja kylkeä se, mikä oli muuta!” (K 282.)

Voimakkaimmin meren ja merimaiseman synnyttämä elämys kuvataan romaanin herkän koki-
jan, nuoren Toistalon Albertin mielen kautta. Varsinkin Albertin kokemuksia kuvatessaan, niin
maissa, lehtevässä vihreydessä, kuin vesilläkin, Kilpi on ottanut käyttöön sen “paisuvamman
proosan”, joka näyttää runolta, mutta jota hän itse romaanin esisanassa varoittaa tulkitsemasta
runoksi. Teksti on vain ymmärtämisen helpottamiseksi jäsennetty lyhyille riveille lausejaksojen
hengityksen mukaan. (K /6/)

Kilven uutta luova kieli on näissä jaksoissa yksilöllisimmillään, ja ymmärtäminen on sanan
tavanomaisessa mielessä paikoin mahdotonta. Tähän sisältyy viesti: yksilön kokemus - ja näissä
jaksoissa on kysymys nimenomaan kauneuselämyksestä - on aistillisuudessaan ja ei-
verbaalisuudessaan jotakin sellaista, jota ei voi siirtää sellaisenaan toiselle.

Albertin ajatuksia kirkkoveneessä kuvaa esimerkiksi seuraava, ei vielä säemuotoon paisunut
jakso:

*Ihmeteltyt oli, mistä tuulella loppumaton liepeensä, kun alinomaa humisi ja täytenä hulji, mistä
vesillä väsymätön viertonsa, kun uutena ja uutena kasvoi ja kehitti koha ja kaatuvaa, mistä
syvyyksillä kantavuutensa summa, kun syysi keveilti haahtista kuormaa ja oli upia kätköjensä
pimiin! Ja minne päättyi selkien lakea, kun avoa ja avoa oli jokainen salmen suu, ja avarammilleko
ulottui taivaan ranta vai ääri piiriväin vetten, kun molemmat kaarsivat kuin kohtaamaan toisi-
aan kohtaamattomillaan? Oli kuin akkunoilla maailman avattujen rantain ja kumpumilla elä-
män hengittävän poven, kun silmä kantoi avariin ja tuntoa kantoi meri! Pielillä oli ollut taivaan
leijin, merten heijin, upien häilyn, hiuduilla oli ollut kuin mielensä liidon, riemun ja riudun,
ylhäät yltivät, kauot kangastivat, syviänsä silmi vieryjen vyörtävä kate! (K 389)*

Välitöntä meren kuvaamista ikään kuin säästellään Albertin haltioittavaan merimaiseman koke-
misen kuvaukseen. Ja vasta samassa kerronnan vaiheessa romaanin kertojakin kuvaa merta,
vasta sitten kun suuri kokonaiskuva alkaa olla valmis.

Alastalon salissa -romaanin rakenteen ja teeman kuvaamiseksi on sen tutkija Pirjo Lyytikäinen
ottanut käyttöön kielikuvan “mielen meri”.¹⁷ Kilpi käyttää kerronnassaan runsaasti henkilöiden
mielen sisällön, ajattelun ja sisäisen puheen, esittämistä, sisäkertomuksia ja takautumia. Nämä
avaavat tien neljän seinän sisältä kaikkialle. Myrskyt, haaksirikot ja hukkumiset, maailman sata-
mat ja kotirannat, Albatross-laivan tarina - kaikki tulevat ajattelun, muistelun tai kertomisen
tietä romaaniin, mielen mereltä. Lisäksi niin teosten kertoja kuin niiden henkilötkin viljelevät
runsaasti ja laajoja ja usein merellisiä kielikuvia, erityisesti kalastus- ja merenkulkuaiheisia.
Myös niiden kautta aukeaa tie todellisuudesta toiseen. Kirkolla-romaanin lopulla vanha Agata
ajattelee myötätunnolla nuorta Siljaa, jonka elämä ei tulisi olemaan helppoa:

*Agata siis vain katsoi, jätti silmänsä seuraamaan entäviä nuoria ja oli vuosiansa valju: sen
elämässä oppii, että kädet sulkeuvat ristiin, mutta enempääkös paljoakaan voi? Aaltoa tulee ja
aaltoa menee ja meri vierii. - (K 408)*

Muistamisella on teoksissa romaanihenkilöiden muistaman rinnalla toinenkin taso: Kilpi on
rakentanut koko Saaristosarjan muistelemisen, muistamisen kehyksiin. *Alastalon salissa* -ro-
maani alkaa erillisellä luvulla “Kirkkomaa”. Sen tekstissä minä-muodossa puhuva kertoja vael-

taa kotiseutunsa kirkkomaalla. Klassinen kuva elämän merestä toistuu hänen pohtiessaan ihmisen osaa:

Mitä on jäljellä haudan kalveeseen väistyneestä elämästä? Elämästä, onnentäyteisestä, tuskantäyteisestä kuin rannattoman meren aaltoja vierivä povi, joka milloin kuvastelee rajattomillaan taivasten kuulaita kaartumia ja kangastelevien äärettömyyksiä lepoa, milloin taistelee reutovien voimien pimeänä temmellyksenä ja nielevän kuoleman syöksevinä kitoina? (AS XII-XIII)

- - Sinä ihminen - - joka olet värjynyt vanhuuden hiljenevät vuodet, tyventyvässä rinnassa elämän aallokon sammuva maininki - - . (AS XIII)

Kertoja puhuu myös kaipuusta, joka on “haikea ja ääretön kuin rantoja vailla oleva meri” (AS XIV). Tältä pohjalta hän ikään kuin manaa esiin kadonnutta aikaa, menneitä, rakkaita ihmisiä, menneitä maisemia: kaiken sen mistä teokset kertovat. Näistä alkusivujen elämän meri -kuvista alkaen meri velloo romaanissa niin maiseman elementtinä kuin tarinaan uusia merkityksiä avaavana merkinä.

Meri on romaanissa enemmän kuin luonnon elementti, maisema ja kuvauksen kohde. Se on suuri symboli. Tällä tasolla ja tästä syystä sitä ei kuvata. Se täytetään merkityksellä.

Puro uuden elämänvaiheen merkinä. Järvimaisema elämän rumuuden vastakuvana. Meri elämän, kauneuden ja kohtalon symbolina. Vesi ja vesiluonto havaittuna, koettuna, muistettuna ja symboloituna. - Olenko ehkä saanut aiheeni rannattomasta maisemasta näkyviin joitakin saarekkeita?

Viitteet

1. Kivikkaho 1979, 53.
2. Koskenniemi 1965, 65.
3. Manninen 1979, 24.
4. Suomen kirjallisuuden antologia 1963, 68.
5. Leino 1985, 347.
6. Ks. Oinonen 1945, 60-132.
7. Oinonen 1945.
8. Viittaa lähdeluettelossa ilmoitettujen Kiven, Lehtosen ja Kilven teosten sivuille käyttäen lyhenteitä SV (Seitsemän veljestä), PN (Putkinotko), AS (Alastalon salissa), YT (Ylistalon tuvassa) ja K (Kirkolle).
9. Runeberg 1975, 8.
10. Ks. Suhonen 1974, 27-31.
11. Suomen kirjallisuuden antologia 1963, 217.
12. Kinnunen 1973, 107-113.
13. Ks. Hollo 1992, 81-96.
14. Kivi 1975, 190.
15. Esim. Suhonen 1994, 28.
16. Esim. Tarkka 1977, 402-403.
17. Lyytikäinen 1992, erit. 243-251.

Lähteet

Hollo, J. A., *Lukemisesta. Esseitä.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 568. SKS, Helsinki 1992.

Kilpi, Volter, *Alastalon salissa. Kuvaus saaristosta I-II.* Otava, Helsinki 1933.

Kilpi, Volter, *Kirkolle. Kuvaus saaristosta.* Otava, Helsinki 1937.

Kilpi, Volter, *Pitäjän pienempiä. Saaristoväkeä arkisillaan.* Otava, Helsinki 1989.

Kinnunen, Aarne, *Tuli, aurinko ja seitsemän veljestä. Tutkimus Aleksis Kiven romaanista.* WSOY, Porvoo & Helsinki 1973.

Kivi, Aleksis, *Kootut runot.* Julkaissut ja johdannolla varustanut Lauri Viljanen. WSOY, Porvoo & Helsinki 1975.

Kivi, Aleksis, *Seitsemän veljestä.* SKS, Helsinki 1997.

Kivikkaho, Eila, *Kootut runot.* 2. painos. WSOY, Porvoo & Helsinki 1979.

Koskenniemi, V. A., *Kootut runot.* 15. painos. WSOY, Porvoo & Helsinki 1965.

Lehtonen, Joel, *Putkinotko.* SKS, Helsinki 1995.

Leino, Eino, *Runot I.* Otava, Helsinki 1985.

Lyytikäinen, Pirjo, *Mielen meri, elämän pidot. Volter Kilven Alastalon salissa.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 571. SKS, Helsinki 1973.

Manninen, Otto, *Runot.* 5. painos. WSOY, Porvoo & Helsinki 1979.

Oinonen, Yrjö, *Vesiluonto Eino Leinon ajan runoudessa.* Kouvola 1945.

Suhonen, Pekka, *Suomalainen miljöön ennen ja nyt. - Sata suomalaisen kulttuurin vuotta. 1870-luvulta nykyaikaan.* WSOY, Porvoo & Helsinki 1974, 1-44.

Suhonen, Pekka, *Juhani Ahon luonnonmaisema ja kulttuurimaisema. - Realismista symbolismiin. Kuopio suomalaisen kulttuurin polttopisteenä 1890-luvun taitteessa.* Snellman-instituutti A-sarja 14/1994, 27-34.

Suomen kirjallisuuden antologia II. Ihanteiden aikakausi. Otava, Helsinki 1963.

Runeberg, J. L., *Vänrikki Stoolin tarinat.* Suom. Paavo Cajander. Otava, Helsinki 1975.

Tarkka, Pekka, *Putkinotkon tausta. Joel Lehtosen henkilöt 1901-1923.* Otava, Helsinki 1977.

Tellervo Krogerus, dosentti
Suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos
Joensuun yliopisto
tellervo.krogerus@joensuu.fi